

nost jih čuvati in oskrbovati prostovoljno ali z dovoljenjem gospodarjevim.

Kjer je gozd, ima vinar listja za nasteljo dovelj, in gotovo si v njem sme tudi suhljad za kurjavo nabirati.

Kjer je temu tako, si bo prizadeval, gozdne tave odganjati, kateri travo z mladim drevjem vred trgajo in kosijo, v mladih hostah celó živino pasejo — in tako mlademu drevju sila veliko škodo delajo, ker je živina objé; zgodi se pa tudi, da samí rašč les sekajo.

Listje, ki lesu gnojí, se ne smé vsako leto na enem kraju grabiti, temuč vsako tretje leto.

Le krevlasti, dostali les naj se iztrebi, nikdar pa rašči.

Skrbeti je, da se po primernih krajih akacija zaseje ali zasadí, ktera bo vsako leto dovolj in jako trpečega kolja za vinograde dajala. Na prostornih legah naj se želod in kostanj, dva palca globoko v zemljo že jeseni zasejeta ali zasadita, da se dobí več listja in boljšega lesa za sode in druge reči. Orehe pa na strminah in brežinah posadi. Kjer jako redko drevesa stojé, naj se jesen, jelke, hoje in smreče, dve- ali tri-letno, jeseni ali spomladi varno zasadí, da se koreninice ne poškodujejo. Travje in roževje naj se od časa do časa pomuli, goščava pa, ko že odraste, naj se potlej iztrebi s koreninami, da gozd bolj raste. Za vsako rabo najbolj kaže meseca decembra les sekati, in sicer od kraja, da se lože spet zaredí.

Kdor od gospodarstvenih reči želi popolnejšega poduka, naj si omisli „Umno kmetovanje.“

Poziv

pomagati k stavbi spominka

v čast pokojnemu knezu in vladiku lavantinskemu

ANTONU MARTINU SLOMŠEKU.

Slovenci! Nazoči poziv trka na vaše rodoljubno srce in vas budí k slavnemu činu sjajnega domoljubja. Komaj so knez in vladika Anton Martin Slomšek v Gospodu zaspali, so enoglasno vsi slovenski časniki željo in tirjatvo izrekli, da je dolžnost slovenskega naroda, možu tako plemenitega značaja, rodoljuba tolikih zaslug in škofu tako visokih čednost dostojin spominek postaviti. Duhovski spominek so jim postavile slovenske čitavnice v navdušenih besedah in posamni rodoljubi v knjigah, pesmih in slikah; al javen spominek se še dandanašnji pogreša, kateri bi nam vtelesil Slomškove čednosti in zasluge.

Vsi izobraženi národi nekdanji kakor sedanja so postavili javne in dragocene spominke možém, kateri so bili národa svojega dika in ponos; za njimi ne sme nikakor zaostati slovenska omika. Slomšek so bili jutranja zvezda na obnebi slovenskem, ko je še nočna tema pokrivala spijočo našo narodnost; kakor jutranja zarja so razsvetljevali slovensko mladost, da bi se zbudila in spoznala dolžnost do roda svojega; kakor solnce poldnevno so ogrevali naša srca za pobožno rodoljubje in zorili s svojo gorkoto mnogovrstne sadove národne prosvete; in njih smrt — ali ni bila večerni zvezdi podobna, ki je na kviško dvigala upanje naše in nas navdušila na njih grobu k prisegi stanovitosti v delovanji za blagor národa?

Vse svoje dušne in telesne moči so tebi posvetili, mili národ slovenski! Tebi so bile posvečene vse njih misli, tebi vsak udarec njih očetovskega srca. Tebi je služilo njih peró nebeško, tebi je govorila njih beseda apostoljska. Tebi so žrtovali trudapolne dneve in noči, tebi vse svoje premoženje, tebi svoj mir in svoje dobro imé. Iz ljubezni do tebe so molčé do dna

izpili najbitkejši kelih obrekovanja in krivega dolženja. Kakor skala nepremakljivi so stali tvojim sovražnikom v bran in mirno sprejemali britke udarce, tebi namenjene. Neutrjena delavnost za tvoj blagor jim je izkopala grob prerani; al zadovoljni so stopili va-nj, ker svesti so si bili, da so tebe ljubili čisto in stanovitno do konca.

Národ slovenski! ktera žrtva ti bo prevelika, da vredno preslavljaš dobrotnika tolikega, da javno in sjajno pokažeš svojo hvaležnost in razsvetljeno omiko?

Odbor v ta namen sestavljen iz poročnikov visoke časti vrednega konzistorija labodske biškupije in mariborske čitavnice, ktere ud so bili, ktere zbore so tolikokrat s svojo pričujočnostjo in besedo razveseljevali, vabi s tem vse Slovence, naj pripomorejo, da se postavi vladiku Slomšku javen in krasen spominek v mariborskem mestu, kamor so v blagor Slovencev sedež lavantinskega škofijstva prenesli in kjer njih koščice počivajo. Zatoraj prosi odbor za milodare po vseh krajih, kodarkoli se govori slovenski jezik in se ljubi in spoštuje spomin Slomškov, ter k žrtveniku domoljubja vse Slovence kliče.

Slovenci! v gostih vrstah obstopite tedaj žrtvenik hvaležnega domoljubja. Pokladaj vsak, kolikor zamore in kakor ga rodoljubno srce nagiba. Veča ko bo vaša radodarnost, sjajniši bo spominek Slomškov.

Pristopite najpoprej vi duhovniki; vam so spisali „hrano evangeljsko in apostoljsko“; — nasledujte učitelji; vam je „Blaže in Nežica“ potokáz pravega slovenskega šolstva; — ne zaostajajte očetje in matere slovenske, ki krušnico Slomškovih „Drobtinic“ zavživate; — pridruži se mladost slovenska, ki ti Slomšek „pot deviškega življenja“ kažejo; — pa tudi vi otroci pritecite, ki vas Slomšekov „angel molitve“ vodi. Pristopimo brez razločka vsi in pokažimo svetu, da Slomškove misli so naše misli, njegova načela naša načela; da njegov značaj in njegov duh ostane Slovincem potokazna zvezda za vse čase. Pokažimo svetu, da smo vredni in sposobni, da kakor národ živimo, kakor národ se čutimo in kakor národ v kolo ravnopravnih národov stopimo.

Živila na veke slava in spomin Slomškov!

V Mariboru 1. decembra 1865.

Opravični odbor.

Dostavek vredništva „Novic.“ Prepričani smo, da ta poziv bode segel v srca vsem našim rodoljubom in da bode vsak po svoji moči djansko pokazal, da časti možá, ki se je vès žrtvoval za národ svoj. Doneske v oklicani blagi namen prejema tudi vredništvo „Novic“, ktero bode prejeti denar naznanjalo v svojem listu.

Slovensko slovstvo.

* *Zemljepisna začetnica gosp. Jesenko-ta.* Slovensko zemljepisno polje, na katerem je prezaslužni gosp. Hicinger pred nekoliko leti že oral celino, našlo je zdaj sopet marljivega obdelovavca. Zemljepisna začetnica g. profesorja Jesenko-ta, ktero so že „Novice“ in drugi naši časniki pohvalno v misel vzeli, ustreza zares živi potrebi. Ker je pa zemljepisna začetnica ta, kar se tiče terminologije, za vse Slovence nekako začetnica, po kateri naj bi se ravnala tudi dotična literatura, in ker, namenjena zlasti za šole, utegne, ako Bog dade, doživeti več izdateb, mislim, da bi bilo kaj koristno, če bi jo naši pisatelji pazljiveje pregledali in očitno presodili. Iz tega namena izvira tudi teh nekoliko suhoparnih vrstíc. Ne bom pa se spuščal v to, da je šolski knjigi v pisavi več dolike in uglaje želeti, le nekatere opombe bodem si dovolil tú pa tam zastran terminologije.

Po naključbi se moram ustaviti nad prvim izrazom od kraja ter vprašati, kaže li nam pisati (posnemaje g. Robida-ta): tela, dokler imate hrvaška pa česka početnica: telesa?

Za „Weltall“ osvetje ni prilično in dovolj različno, bolje bode: vesvoljni svet, ali po drugih slovenskih narečjih: vesmir.

Za „Sternbild“ bi namesti: sozvezdje (kar je po českem) jez raje rekel: ozvezdje.

Pri izrazu osolnje za „Sonnensystem“ (če ni tisk. pogr.) bode pač malokdo pomislil na solnce, recimo toraj vsakakor: osolnčje.

Čemu svetlina? Za „horizont“, obzor, ali še bolje: obzorje.

Raba svojivnih prilogov (— in, — ov) od samostavnikov, ki pomenijo nežive stvari, kakor so: природа, zemlja, svet, ne more se niti po stari niti po novi jugoslovenščini nikakor opravičiti, ne velja toraj pisati: prirodin zemljepis, zemljino lice, svetova os.

Čemu nov izraz obor za „Naturreich“?

Za „Windstille“ naj bi se reklo brezvetrije ali brezveterje, ne pa brezvetje. Kar se tiče vetrov, imenoval bi jez „Passatwinde“ stalnike, „Monsuns“ prestopnike, „Landwinde“ sušnike, „Seewinde“ mornike.

Obzemeljno morje, če že ne drugači, ne pa: obzemljino morje (str. 12).

Suho za „Continent“ ne velja, niti ga je potreba.

Zemljina za „Erdtheil“ ni potrebno niti dovolj razumno. Prilogi, kakor: celinni (bolje prizemeljski, ali pa celinski) otoki, širinne, daljinne stopinje (str. 14 in 63) nimajo vrstnikov v narodnem govoru, meni vsaj takošni niso znani.

Ne: otočji, a, e, temuč: otošk.

Ne: rečji za Fluss, temuč: rečni, ali je pa treba reč drugače zasukniti.

Otočnato morje ali pa: otočišče.

(Str. 15), Vse povodje (die ganze Wassermenge), bolje: vsa voda, vse vodovje, ker povodje je podobno porečju, pomorju, ki pomeni vse drugo.

Členovje ali pa še bolje: členovitost; — za „vertikale Gliederung“ pa menda ni potreba posebnega izraza, nikakor pa se naličje, Hrvatom äbichte Seite, ne prilega.

Če za „Begriff“ vzamemo besedo: pojem, sklanjajmo jo po hrvaško: pojem, pojma, pojmovi.

Za „Lauf des Flusses“ priporoča se tek reke, (Vuk: tije) ne tok, ker tok se uporablja za „Strömung“ (morski toki). Tudi po Jes. mora tok veltoka neprilično biti.

„Quellengegend“, virje, vrhovina; „Mündung“, izliv, ustje (pri Vuku: utjecanje reke koje), ne pa iztok, ker to ima že drug pomen pri Slovanih.

Poprečna posega za „direkter Abstand“ ne vem, če bode obveljalo. Ravna daljina, naraznost, dolgost.

„Binnen“- ali „Steppenflüsse“, ponikvarice, ponornice.

Za „Thalweg“, „Rinnsal“ priporoča se: matica (Vuk.)

„Stufenland“ imenujmo po česki in hrvaški početnici: stopnjovina (ali morebiti: gredovina, ne pa gredje).

Gorstvo se meni zdi, da je „Gebirgssystem“, ne pa „Gebirgszug“, za kar bi utegnili služiti: pogorje, ali vrsta, reda, vlak gorá.

Namesti: gorje nasvetoval bi jez gorovje in to za „Gebirgsgruppe.“

Zatišje ne bode ravno „Kesselthal.“

(Str. 64). Obala karpatov po napčnem, ker obala je Hrvatom „Ufer“, slovenska beseda pa menda ni.

Moča je sploh mokrega kaj, v staroslovenščini pa še celó: močvirje, toraj utegne za „Niederschlag“ bolje biti: padavina.

Za „Ebbe“ in „Fluth“ recimo: oseka in plima. Samovladje (Monarchie), Ljudovladje (Republik.)

Gledé na zemljepisna imena pa ne bi vedel kaj očitati, samo da se pograša doslednost v pisanji, ktera je pa tu res jako težka. Grška in latinska imena na os in us bi se imela z odbitkom teh končnic poslovenjevati.

Še naj se omeni, da „Thorn“ je Torun, da „Petersburg“ nima slovanskega imena (torej ne: Petrograd); Nizozemelje, Nizozemsko, ne pa: Nizozemlje, Nemen, ne Memen. Gora Balkan se imenuje bolgarski Stara planina, toraj bi bilo dobro to ime pristaviti. Pančevo, ne Pančeva.

V drugem pa se zlagam večidel z gosp. pisateljem.

Dodatek. Ko je bilo to napisano, prišel mi je v roko 91. list „Slovenca“, ki ima nekatere opombe gosp. Ogrinca k ti zemljepisni začetnici. Veseli me, da je gosp. Ogrinca pri pretresovanji knjižice vodila enaka misel kakor mene. Nekterim teh opomb bi tudi jez pritegnil, vendar mislim, da „zvezda“ je bilo in bode sploh to, kar je Nemcu „Stern“, da za „Mond“ imamo mi Slovenci dve imeni mesec in luna, v tem ko nekteri izmed Slovanov imajo samo eno ime; in zadnjič, da se izraz: truplo (trup) ne dá nikakor uporabiti za „(Himmels-)Körper“, ker pomeni po slovensko, še bolje pa v drugih slovanskih jezikih „cadaver“ (k večemu še: truncus), torej ravno kaj organskega ali kar je organsko bilo. Telo, ki po Miklošiču pomeni izvisno „imago“, ima vendar več pomenov in se pri drugih Slovanih že rabi tudi na tem mestu. Cigale.

* *Ilirski Primorjan. Podučiven, omikaven in kratkočasen list za slovensko ljudstvo.*

Tako bi se imenoval list, ki bi ga jez rad na svitlo dajal v prihodnjem letu vsak mesec dvakrat po eni poli čednega papirja. Plačilo bi znašalo za-nj v Trstu in v njegovi okolici le en goldinar in dvajset soldov na leto, tedaj 10 soldov na mesec in 5 soldov za vsak list posebej, zunaj Trsta in njegove okolice pa 1 gold. in 44 soldov na leto, ali 12 soldov na mesec in 6 soldov za vsak list posebej. Pač majhen strošek!

Njegov zapopadek bi se natančno in ostro ravnal po razumni moči, in pa po pravi potrebi našega ljudstva. Pisal bi se prosto, sicer pa v čistem slovenskem jeziku, bistro, razumljivo in primerno naravi našega lepega, gladkega in bogatega jezika, kakor se tudi spodobi.

Ker pa izdavanje omenjenega lista mi je le mogoče, ako se poprej oglasi zadostno število bravcev (čitateljev), da se opravljajo stroški, se čutim prisiljenega iskati in zagotoviti si prej njih zdatne podpore, da ne delam v en dan ali na srečo, in pa morebiti sebi v škodo. Ljubi domorodci! podpirajte me, in pospešite napredek naše narodnosti, da se izpolni v omenjenem oziru moja, in pa želja še tudi drugih tukajšnjih Slovencev. Naročite se tedaj, iščite še drugih naročnikov, in dajte mi jih, brž ko bo mogoče, na znanje. (Pisma se bodo oddajala za-me v Trstu pod nadpisom: „Giovanni Piano presso il famiglia della Scuola maschile all' Acquadotto“ ali pa „in casa Svetina N. 28 I. piano Via Farnedo in Trieste“). Pošiljajte mi, če je le mogoče, tudi kak primeren sestavek, zlasti kako lepo pripovedko, kako važno novico, kako posebno pesem, ki se poje med ljudstvom, ali kaj dru-

zega, ki bi utegnilo zanimati brave. — Prosim tudi ob enem, naj se mi naravnost in brez pomislika pové, če bi se v listu kake reči pogrešalo, da se temu v okom pride.

Vam se priporočim. — Z Bogom!

V Trstu 24. listopada 1865.

Ivan Piano, Senožečan,
učitelj v tržaški okolici.

* *Jezičnik ali pomenki o slovenskem pisanju*. Spisal J. Marn. III. leto. V Ljubljani 1865. Natisnil in založil J. Rudolf Milic.

Kar smo v pohvalo rekli prejšnjima dvema letnikoma, velja tudi temu, čeravno je „Jezičnik“ hud nasprotnik „Novicam“ o r-u samoglasniku. Ker pa vemo, da niti „Jezičnik“ niti „Novice“ ne bojo razsodile pravde te, prepuščamo to prihodnosti, ki je marsiktero slovstveno pravdo djala „ad acta“ od abcedne vojske Metelkove do priljubljenega iga, imu itd. Priporočamo „Jezičnika“ vsem, ki radi premišlujejo bistvene stvari lepega našega jezika, pa še posebno tudi pisateljem začetnikom.

* *Palček*. Koledar za leto 1866. Dal And. Praprotnik. V Ljubljani natisnil in založil J. R. Milic.

Drobna pa mična stvarca je ta „koledar“, ki ga je v lični obliki na svetlo dal marljivi gosp. Praprotnik. Zraven navadnih reči, ki so last vsaki pratiki, ima „Palček“ v dokladici „kaj imena pomenijo?“ imenovanje domačih društev in domačih časopisov, pa mali kruhek ženinom in nevestam. Ker je „Palček“ zraven „Koledarja društva sv. Mohorja“ in „Pratike“ letos edini koledar slovensk (Hicingerjevega obširnega neradi pogrešamo!) bojo naši Slovenci in Slovenke gotovo tem bolj segali po njem.

Iz deželnih zborov.

Iz deželnega zbora štajarskega.

V deželnem zboru štajarskem je pl. Kaisersfeld v imenu tistega odbora, kateri je bil izvoljen, da prevdarja nasledke ustavljenega februarskega patenta, v dolgem govoru pritrjeval predlog: naj se brž ko brž prekliče prestanek februarskega patenta, kajti Avstrija gré pod zlo, ako ni februarske ustave! Vsi drugi govorniki so peli isto „nemško“ pesem, le gospoda Herman in dr. Razlag sta nasproti vstopila temu predlogu s krepko besedo, in dr. Razlag je nasvetoval, se vé da brez vspeha, naj se popusti Kaisersfeldov predlog, ali, kakor se v parlamentarnem jeziku pravi, zbor naj prestopi na dnevni red. Dr. Razlag je najpoprej opisal stališče slovenskega naroda, kterega on zastopa, in po katerem se ravna njegovo stališče. Z zgovorno besedo je pred oči postavil zboru, kako je prišlo, da je toliko obrekovani narod slovenski (ni res! ni res! od mnogo strani) se v novejšem času povzdignil k duševnemu življenju. S tem, da Slovenci zahtevajo soglasno delovanje vseh stanov na vzajemni blagor državni, so bili grajani zdaj za federaliste, zdaj za ultramontance, zdaj za birokrate, zdaj za demokrate. Tako pa jih morejo žaliti le časnikarji, ki ne poznajo svetá kakoršen je, ampak kakoršnega si sami stvarijo pri svoji vredniški mizi. Slovenec ni nič manj zvest in udan svojemu cesarju kakor vsak drug narod; al on želi, da v vrsti družih narodov tudi on pravico ima poganjati se za blagor državni. Slovenci upajo, da bo cesarju zdaj mogoče, v resnici ustvariti pravno državo; Slovenci mislijo, da ne samo slabi časi, temuč da tudi deželni zbor je mnogo kriv nesreče njegovega naroda (ni res! ni res! od mnogo strani). Jaz mislim, da je oktoberska diploma zopet prinesla pravo, katero nam je bilo poprej vzeto. Očividno

je, da februarski patent ni bil dan z udeležtvom narodov avstrijskih, ampak samolastno. Mi tedaj ne vidimo, kako da bi zavest pravice po tem trpela, da je vlada še le zdaj po septemberskem manifestu storila, kar bi bila imela že 1861. leta storiti! Oži državni zbor je bil tudi pri nas malo priljubljen, in ne dá se zapopasti, česa se je bati, da je ta zbor ustavljen bil? Nova pogodba naj se sklene z vladarjem našim, enaka pragmatični sankcii in naslednemu redu. Jaz mislim, da je sila pravice bila, ktera je ustavila februarski patent. Da se uperajo nekteri deželni zbori cesarskemu manifestu, ni naravna stvar po mislih narodov avstrijskih, ampak le, ker so se nekteri dogovorili, da se hočejo upreti. Cesar pravi v svojem razglasu, da želi mirú s svojimi narodi; ne vidim tedaj, zakaj bi se zupanje ne povračalo z zaupanjem. Ker sem si v svesti, da septemberski manifest nikakor ne škoduje deželi, tedaj nasvetujem, naj se popusti Kaisersfeldov predlog.

Na vprašanje, ki ga je dr. Razlag zastavil ces. namestniku: kako to, da septemberski manifest in patent nista štajarskemu deželnemu zboru došla tudi v slovenskem jeziku, je prejel odgovor, da prideta brž ko bota prestavljena. Čudno! ali se niste te dve pismi v slovenski jezik prestavile na Dunaji in odtod poslale zborom, kjer je slovenski jezik deželni jezik?!

Deželni zbor kranjski.

V 3. seji deželnega zbora je zadnjič omenjeni predlog za adresó Njih Veličanstvu dr. Bleiweis (po stenografičnem zapisniku) podpiral tako-le: „Slavni zbor! Prebridke čase smo doživeli zadnja leta. Državni zbor v obeh zbornicah, deželni zbori vseh dežel, pa tudi časniki so razodevali nevoljo tako glasno, da so njih tožbe odmevale v srcu vseh avstrijskih narodov.

Polovica našega cesarstva v obsednem vojaškem stanu, — dvorane deželnih zborov na Ogerskem, Hrvaškem, v Galicii in Lombardo-Beneškem zaprte, — klopi v državnem zboru prazne, — vredniki časnikov v ječah, — davki zavoljo slabega gospodarstva nestrpljivi, — denarna tiska naše države grôzna: to, gospôda, je ob kratkem prežalostna podoba dose danjega ustavnega življenja v Avstrii! Dostavljam tem opisu le še to, da v kljub vsem tem revam je vendar tako imenovani ustavni minister 26. svečana vsako leto v vseh stolnih cerkvah našega cesarstva slovesne zahvalnice po komandi obhajati veleva! (Pravo! dobro! dobro! v središču zbornice in med poslušalci).

Gospôda! Avstrija je prišla do propada, — cesar presvitli naš gospod, je zagledal to brezdnó; izustil je rešivno besedo, in dal nam manifest 20. septembra! Velika večina avstrijskih narodov je ta glas sprejela z navdušenim veseljem; na Ogerskem so mu doneli naproti radostni eljen-klici, na Hrvaškem in družih slovanskih deželah pa ravno tako navdušeni slavaklici (dr. Toman: Dobro!) in deželnega zbora v Galicii — za Avstrijo prevažne dežele — prvo delo bilo je to, da je brez vsega premišljevanja poklonil zahvalnico Njih Veličanstvu.

Ta manifest, gospôda, je kot cesarsko sporočilo došlo tudi našemu zboru. Prevzvišeni deželni poglavar ga nam je izročil s temi cesarjevimi besedami: „V Svojem manifestu in patentu od 20. septembra l. l. sem zaznamoval pot, katero ima hoditi Moja vlada, da se zadobi stanovitna podslomba za tako ustavo Mojega cesarstva, ktera mu zagotavlja edinstvo, pa tudi samostojnost posamnih kraljestev deželá in vse pravice, ktere jim gredó v zvezi z nerazrušljivo celoto.

Vprašam vas zdaj, gospôda, ako cesar, gledé na pretekli žalostni čas, se s takimi besedami do nas